

עולם ההלכה

מכון
סמיכה

נולד
החכה

כ"ו תמוז תשפ"ו

שבת קודש פ' מטות-מסעי

גיליון ע"ט

עולם התשובה

לקט שאלות ותשובות

עולם התפילה

הרב חיים אברהם זאקסנסקי ר"מ במכון סמיכה ורב דק"ק השיבנו ניו יורק

Techeiles and the Question of Artifactual Evidence

Rabbi M.M Prescott Rosh Yeshiva Machon Smicha

At the close of the previous article we were left with a question: given the strength of the case, why does hesitation persist regarding the wearing of techeiles? While it's true that the Radziner techeiles has been very much challenged, the techeiles identified by Rav Herzog rests on considerably firmer ground. Before turning to the reasons for the hesitation, it is worth presenting some of the main proofs on which the theory rests:

1. The color of the dye. Chazal (Menachos 42b-43a) teach that kala ilan — indigo derived from a plant — is an exact look-alike for techeiles. The dye of the murex trunculus is precisely the same color as plant indigo. In fact, the coloring molecules of the two are chemically identical.

2. The location. Chazal (Shabbos 26a) identify the area between Tzur and Tzidon as the place where the chilazon is found, within the territory of Shevet Zevulun. The murex is found in exactly that region. Moreover, large banks of crushed murex shells, hundreds of yards long, were found attesting to a thriving ancient dyeing industry.

3. The steadfastness of the dye. The Gemara (Menachos 42b) and the Rambam (Hil. Tzitzis 2:11) describe techeiles as a dye that does not fade — the very feature that distinguishes it from kala ilan. Murex techeiles, when tested at the Shenkar College of Fibers, received excellent marks for durability.

4. Siman muvhak. A dye drawn from a living sea creature is exceedingly rare; of all the dyes known to the ancient world, only one derived from a marine animal. It would be a remarkable coincidence for two distinct sea creatures in the same region to yield an identical dye. In halachic terms, such level of rarity constitutes a siman muvhak b'yoser — a one-in-a-thousand identifying feature — which serves as a valid means of identification min haTorah.

5. Extraction from a living creature. The Gemara (Shabbos 75a) indicates that the chilazon must be kept alive as its blood is drawn for the dye to emerge properly. The murex exhibits precisely this property: the quality of the dye deteriorates sharply within roughly two hours of death, as the enzyme required for its formation decomposes. Likewise, ancient Greek writings by Pliny and Aristotle record that the murex dye had to be obtained from live snails.

6. A literary source. The Ravva cites a Yerushalmi contrasting the colors of techeiles and karti (mentioned regarding the zman of mi'sheyakir) with "parpurin" and "pripinin," thereby identifying techeiles with purpura — the Greek term for the murex snail and the dye produced from it. The Musaf Aruch similarly renders parpar as beged techeiles.

Continues on page 3

בדבר טלפון, רדיו ומיקרופון לכל דבר שבקדושה (ובו נחלק

לשני חלקים): חלק ב - ואם יכול לצאת ידי חובתו (כמו

לחגילה והבדלה) ע"י מכשירים נאלו

ועכשיו מוטל עלינו לברר אם יכולים לצאת ידי חובתו למצות הבדלה ומגילה ע"י רדיו, מיקרופון, וטלפון. ואין שאלה זו נוגעת לקידוש שבת ויו"ט או לתקיעת שופר בראש השנה כי הרי זה הלכה פסוקה דאסור להשתמש במכשירים אלו על שבת ויו"ט, ומראה מקום אני לך - עיין בשו"ת ביא אומר ח"א סימן ט', בשו"ת ציץ אליעזר ח"א סימן כ' פרק ו', ובשו"ת חלקת יעקב סימן מ"ט ובהסכמה שם מהגאון רבי איסור זלמן מלצר זצ"ל ע"ש, ואכמ"ל.

דעת הפוסקים הראשונים שדנו בזה

הנה יש לפתוח בזה עם מה שראיתי בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב ס' רע"ו) שנשאל ח"ל: "הי' יושבין במערה וקורין את המגילה וא' שומע מרחוק הבת קול וכן בשופר אם יצא, ולא ששמע קול הברה אלא בת קול". והשיב: "אפשר דכיון דבעינו שומע ומשמיע אותו בת קול שנעקר ונצטייר באויר ופורח אין לו עוד קשר עם המשמיע דלא יצא, רמז לדבר מפיו יקפא אל, בירמיהו ל"ו, דבעינו שומע מן הפה", עכ"ל הצורך לענינו. הרי מבואר דכל היכי דבעינו שומע ומשמיע צריך שלא יהיה הקול נעקר ופורח באויר טרם שבא מן המשמיע לאזני השומע, וא"כ לכאורה גם בטלפון אין יוצאין מה"ט.

ובשו"ת ירושת פלטה סימן י' כתב שראה שבהלכות קטנות שנדפס בקראקא עם הערות וצינונים מאת המוצאי לאור והמדפיסים, שהוסיפו אלה דברים: "לפי"ז לא יצא אם שמע תק"ש או מגילה ע"י פאנאגראף וטלפון וכו'", ע"ש. וכן דייק כן מדברי ההלכות קטנות (שאינן יוצאין בנד"ד) בשו"ת יחווה דעת ח"ג ס' נ"ד, בשו"ת ציץ אליעזר ח"א סימן כ' י"א, ובשו"ת מנחת שלמה ח"א סימן ט'.

אמנם המעייני בשו"ת ירושת פלטה יראה שדחה הוכחה זו בזה הלשון: "אולם אחר עיון כ"ש נלע"ד דלא דמי שמיעת הטלון לגינון הבת קול הנ"ל שבהל"ט, דבשלמה התם מיירי דהקול נפסק ופורח אין לו עוד שום קשר עם המדבר, דהיינו המשמיע, אבל הדיבור ע"י טלפון לא כן הוא אלא שבעת שמשמיע המשמיע אין כאן שום הפסק, ואותו הקול ממש שמדבר המשמיע שומע חבירו אפילו ברחוק מאות פרסאות תיכף ומיד באותו רגע כמימרא בלי שום הפסק ויש התקשרות גמור בין השומע ובין המשמיע, א"כ בכנון דלא גם לדעת ההלכ'ס' פירי יוצאין ידי מצוה". יעו"ש שהוכיח כן מדברי ההלכות קטנות בעצמו, שבסימן מ"ה שם כתב דחרש המדבר ואינו שומע אלא ע"י שעושה כלי לאזנו כמין חצוצרות (Ear Horn), דיכול לקיים מצות שופר ע"י שמיעה זו ד"שמיעה ע"י דבר אחר שמה שמיעה", ומבאר הירושת פלטה דמפורש מדבריו דמה שהוא מן הצורך איזה סיעו אפילו ע"י כלי או איזה מכונה שישמיע תק"ש לא מגרע המצוה והחייב ע"ש.

על כל פנים דיוצא לפי דברי הירושת פלטה הנ"ל דיכול לצאת גם בתקיעת שופר ע"י טלפון וכדומה, מכיון שבשעה שמשמיע את הקול מיד שומעים את הקול מצדו השני של הטלפון אין כאן הפסק ועקירת קול, וכמו בחרש המסתיע בכלי כעין חצוצרות לשפר את שמיעתו, דיוצא ידי חובתו וכו". וראיתי בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב ס' ע"ב) שנשאל אודות אם יוצאים ידי חובה בשמיעת קול שופר באמצעות הטלפון, ופסק: "פשוט לע"ד דלא יצא, דלא עדיף מהתקוע לתוך הבור או לתוך הדות, לאותן העומדים בחוץ, אם קול שופר שמעו בלי קול הברה כלל יצאו, ואם קול הברה שמעו עם קול שופר, לא יצאו, והכ"נ בא הקול על ידי הטלפון מעורב, לא כמו הקול של האיש שמדבר רק קולו כאוב, וגם קול השופר ישתנה בוודאי ויתערב כמו דרך הברת הטלפון וכו' וכן לענין מגילה נשאלתי אם יצאו השומע מהקורא בטלפון, ומכל הצדדים שחתר השואל לא מצאתי לאסור, דבאמת במגילה לא פסול אם נתעבה קול הקורא".

הבנת פוסקי דורנו בפעולת מכשיר הטלפון וכדומה

באמת רוב האחרונים מאותה תקופה לא עמדו על טיב כלים אלו וחשבו שקול האדם עצו עובר במהירות בתוכם כמין חצוצרות עד מקום השומע, [ומשו"ה דימה נד"ד לגינון של ההלכות קטנות ככלי שבאזן החרש (Ear Horn), והרי בכלי כזה הוא רק מצמצם ולהתמקד את הקול למקום אחד דהוא האזן, וסברו דה"ה בטלפון אמרינן ג"כ] שהקול שנשמע ע"י הטלפון הוא אותו קול המשמיע שהולך דרך קוי הטלפון. אכן כפי שיבואר להלן, הבנת פוסקי דורנו בפעולת מכשיר הטלפון שונה בתכלית. ואין זה חציפותא שלי לומר כן אלא כבר כתב כמה ספרים קדושים דהרבנים של אותה תקופה טעו בהמציאות, דוק ותשכח.

מבין סמיכה – עולם ההלכה נגיש לכל אחד

החזון איש בבינוס תורה בבני ברק

עם הגר"י וואזנר והרב דסלר והגר"י רנטיסקורץ

צד להתייר בקריאת המגילה והבדלה מפי האגרות משה והציץ אליעזר
והנה יש לתמוה על עיקר פסקו של הגאון רבי שלמה זלמן זצ"ל, דע"פ החוקרים הטביעיים יוצא דלעולם אין הקול עצמו של המדבר הוא הבא לשומע, ואך הקול המדבר מרעיד חלק האויר שסמוך לו חלק זה לסמוך לו וכן כסדר עד שנגרד חלק האויר שבאופן השומע ולפ"ז כל השמעה תמיד הוא רק גרם, וא"כ יש לצדד דאין לחלק בין השמעה סתם לע"י טלפון, כיון דבשניהם אין שומע החפצא של דיבור (עיין בגליניו השי"ס ברכות כה). [1]

ומצאתי דכן דעת החזון איש זצ"ל, דעיין המנחת שלמה הנ"ל דכתב בהג"ה ז"ל: "לאחר שבכר נדפס מאמר זה (שנת תש"ח) נזדמן לי לדבר עם מרן בעל החזון"א זצ"ל ואמר לי שלדעתו אין זה כ"כ פשוט, ויתכן דכיון שהקול הנשמע נוצר ע"י המדבר וגם הקול נשמע מיד כדרך המדברים "אפשר" דגם זה חשיב כשומע ממש מי המדבר או התוקע, וכמדומה לי שצריכים לומר לפי"ז דמה שאמרו בגמ' בגמ' (ר"ה כז): אם קול הברה שמע לא יצא, היינו מפני שקול הברה נשמע קצת לאחר קול האדם משא"כ הטלפון ורמקול, ולענ"ד הוא חידוש גדול מאד ואין אני מבין אותו". ומבואר מדבריו דסובר החזון"א דאף לפי המומחים הטביעיים דאין הקול של הטלפון ממש של המברך, אעפ"כ כיון שהקול נעשה מכחו אולי יוכל לקיים מצוות ע"י המכשירים אלו.

וראיתי דכן החזיק בזה הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב ס' ק"ח) וזה לשונו: "הנה לידי מספקא טובא אף אם ניאם שהאמת כאמירת המומחים שלא נשמע קול האדם אלא קול אחר שנעשה מקולו, מטעם שכיון שמכ"פ רק כשהוא קורא נשמע הקול יש להחשיב אין כשמיעת קולו ממש דהרי כל זה שנשמע עשה קולו ממש. ומנין לנו עצם כח השמיעה איך הוא שאולי הוא ג"כ באופן זה שנקרא איזה דבר באויר ומגיע לאוזנו. וכן מסתבר לפי מה שאומרים חכמי הטבע שהקול יש לו הלך עד האזן וגם יש קצת שיהיו זמן בהילוכו, ומ"מ נחשב שהוא קול האדם לכן אפשר שגם הקול שנעשה בהמיקרופון בעת שמדבר ששומעין אותו הוא נחשב קולו ממש וכן הוא יותר מסתבר", יעו"ש שכתב דמ"מ לדינא לא ברירה ליה להתייר, כיון שהוא דבר חדש, וא"כ יש למחות כדי למונעם מלדרוך אחרי חדשות אחרות ע"ש.

והניף ידו שנית לזה בחא"ח ח"ד ס' צ"א אות ד', דנשאל בענין שמיעת הבדלה ע"י טלפון לאשה הנמצאת בבית חולים, והשיב, דאם א"א לה שתשמע הבדלה בשמיעה ודאי יש לה לשמוע על הטלפון, כיון שהוא יותר נוטה שיוצאה בזה, וכמשי"כ בתשובה הנזכר לעיל בלי קריאת המגילה, וה"ה גבי הבדלה, שלכן כיון שא"א לה שלמוע הבדלה בבית החולים צריכה לשומע ע"י הטלפון. וכן השומע הבדלה צריכה לענות אמן אחריו מספק ע"ש.

ועיין בשו"ת ציץ אליעזר ח"ח סימן י"א שכתב דאף דאין יכול לקיים מצות תקיעת שופר ע"י הטלפון (ולא כתב טעם לזה ולכאורה הוי פסול של קול הברה). [2] אבל עדיין יש טעם לצדד דאם א"א בענין אחר [וכמו בבית חולים דא"א להעביר שמיעת קריאת המגילה כי אם דרך המיקרופון] דיוכל לקרא המגילה על הטלפון ורדיו ומיקרופון: דביעיקר מה שבעינן בקריאת המגילה הוא שהקול יהא יוצא ובא מכחו או אפילו מכח כוח של אדם בר חיובא, ויהא רק משממש ובא בלי הפסק (לאפוקי טי"ס), וזה ישנו כשקורא שמיעה אלא קול הקול ובאמצעות מיקרופון".

ושוב הביא כן מהגר"ר צבי פסח פרנק זצ"ל לחלק בכזאת בין תק"ש דלא יצא ובין קריאת המגילה דשפיר יוכל לקיים ע"י טלפון וכדומה וזה לשונו בתשובה שנדפסה בשו"ת מנחת יצחק ח"ג ס' ק"ז: "גם מה שכתב שם בדמכות שמיעה אין יוצא י"ח בקריאת התורה ומגילה, לפום ריהטא לא בחדא מתחת מחתנתיה, בדמשנה ובגמרא מצוינו לענין תקיעת שופר דאם קול הברה שמע לא יצא, דבקול שופר מעכב אם יש בקול תערובת של שופר אחר או שאינו ממין שופר, אבל בקריאת התורה או מגילה, הרי שומע קול הקורא אלא שמעורב גם קול אחר, יש לדון דשפיר יוצא גם

הגאון רבי שלמה זלמן אורבך זצ"ל בשו"ת מנחת שלמה ח"א סימן ט' דו "בדבר השימוש במיקרופון טלפון ורמקול בימות החול לצורך תפלה בבית הכנסת ודינם לענין שבת ויו"ט". ובתחילת דבריו הקדים להסביר את מהות הקול הנשמע במכשירים אלו ואת אופן פעולתם. וכך כתב שם: "מיקרופון- קולט גלי קול (sound waves) והופך אותם לזרמים חשמליים. השינויים בזרם עם הזמן וכן עוצמת הזרם אופייניים לקולות שנקלטו ע"י המיקרופון. המיקרופון בנוי מקופסת פת שהמכסה עשוי על פי רוב מפח דק וגמיש הנוח לקבל השפעה מגלי קול. מכסה זה הנקרא "ממברנה" מהודק וגררי פחם הנמצאים בתוך קופסת פת, דרך הממברנה והפחם עובר זרם מסוללה חשמלית או מרשת החשמל, והיות שהפחם הוא מוביל זרם טוב והזרם עובר בו בנקל לכן כשהגרמים צפופים ונלחצים יפה אחד לשני, כוח הזרם אז חזק, ואם הם נוגעים זה לזה רק באופן רפה אז הזרם הוא מעט וכוחו חלש. זעזועי הזרם מהמיקרופון מוגברים על פי רוב במגביר אלקטרוני ומועברים למרחקים בעזרת חוטים (כמו בטלפון) או באופן אלחוטי (כמו ברדיו). כך הם מגיעים המכשיר הקולט המכיל "אזניה" או רמקול ההופך את זעזועי הזרם בחזרה לקולות. עיקרו של הרמקול או האזניה הוא, שהוא מכיל סליל המקיף ברזל וזה הופך למגנט כשעובר בסליל זרם. המגנט מושך אליו ממברנה של פח דק וגמיש. כח המשיכה של המגנט תלוי במידת הזרם העובר בסליל, כאשר הזרם חזק משיכת הממברנה חזקה, וכשהוא מקבל זרם חלק גם כח המגנטיות שבו חלש.

בשעה שאדם מדבר או מנגן בסביבות מיקרופון, הוא מזעזע בקולו את האויר שמסביבו ויוצר בו גלי קול בהתאם לצלילי הקול שהשמיע. גלי הקול כשהם מגיעים לממברנה של המיקרופון מזעזעים אותה - כדוגמת התוף שבאוזן האדם - מובן הדבר, שעל ידי הזעזועים משתנה חלפיות צפיפות הפחם, בהתאם לכוח הלחץ שהממברנה מזעזעת ונלחצת אל הפחם. ולפי האמור קודם יוצא, שהשינויים הללו משנים ג"כ את כוח הזרם והוא פעם חזק ופעם חלש בהתאם לזעזועים של הקול המדבר והמנגן. גם מובן הדבר כי על ידי זה שהזרם משתנה חלפיות פעם יגדל ופעם יקטן, הרי הוא גורר אחריו שגם כוח המשיכה של המגנט ישתנה חלפיות ומישוך אליו את הממברנה פעם חזק ופעם חלש, נוצא שאף גם ממברנה של המכשיר, הקולט, תתנדנד ממש כאותם התנודות שזעזועי הקול גרמו להניד את הממברנה של המיקרופון, והרי היא מזעזעת את האויר שמסביבה כאותם זעזועים שנעשו בתחילה על ידי מיתרי קול האדם המדבר בקרבת המיקרופון, והקול נשמע משום כך כאילו הוא יוצא מפי המדבר", יעו"ש איך שביאר תיאור הרדיו ואכמ"ל.

על פי הקדמה זו במהות ואופן פעולת המכשירים ושמיעת הקולות, מסיק המנחת שלמה להלכה שלא דעת הפוסקים הנ"ל, ופשוט אצלו שהשומע קול שופר או מקרא מגילה ע"י טלפון או רמקול דלא יצא כלל ידי חובתו משום דדוקא כשרושם שמיעת האוזן נעשה באופן ישר ע"י קול השופר שמזעזע את האויר ויוצר בו גלי קול אז חשיב כשומע קול שופר, משא"כ כשהאוזן שומעת את תנודות של ממברנה אנ"פ שגם אותן התנודות יוצרות באויר גלי קול ממש כדוגמת קול השופר אפי"ה מסתבר שרק קול תנודות ממברנה הוא שומע ולא קול שופר. וכמו שהשומע קול שופר מעל מי"פ, אנ"פ שהוא יוצר גלי קול ממש כקול השופר שהשאר את רשומיו בתוך התקליט, אפילו הכי פשוט הוא שלא יצא כלל ידי חובת השופר (וכמו שביארנו לעיל), הואיל והוא שומע עשוי רק קול ממברנה מן התקליט בלי קול שופר. ה"נ גם כאן רק קול ממברנה שמע ולא קול שופר.

וע"ש שהמשיך לבאר ח"ל: "ידוע אני שיש לחלק מגרמפון (טייפ), דשאני התם שהקול אינו נוצר כלל עכשיו ברגע זה ע"י אדם, עכ"ז הבאתי דבר זה לדוגמא כדי להסביר בכך את כוונתי, מכיון שלאמיתו של דבר שווים הם, ואין שום סברא לחלק ביניהם הואיל וגם בטלפון קול האדם חולף ונעלם והנפק רק לזרם משתנה, ולדינא לא איכפת לו כלל בין אם ההפסק שבניתיים הוא זמן מרובה או מועט וכו' ואע"פ שהתנודות והזעזועים נעשים ממש ע"י מיתרי קול האדם ונמצא שתחילתם וסופם גלי קול, אפי"ה מנין לומר שגם תנודות ממברנה שנוצרות ע"י דיבורו של אדם דאף גם הן תחשבה משום כך כקול אדם. וגם נראה דק"ו הוא ממש"ה בה"י (או"ח סימן נ"ה הל"ל) שהשומע בלי תקיעה יש לו לענות אם יש באמצע מקום מטונף, והיינו משום דכיון שיש דבר המפסיק בין המברך והשומע, בטל גם היחס שביניהם. וא"כ אף שנחלקו בזה גדולי האחרונים אי קי"ל הכי לדינא או לא, מ"מ נראה דשאני התם שגם במקום המטונף שפיר נשמע הקול אלא שיש אסור לענות, משא"כ הכא שלמורי נפסק ונעלם הקול והנפק רק לגלי זרם שאין אוזן אדם יכולה כלל לשומעם מפני שבתוך החוט אינם כלל גלי קול כל זמן שאינם מתהפכים לבסוף ע"י מגנט וממברנה לגלי קול, בכחאי גווגא שפיר מסתבר דלכו"ע בטל שפיר היחס שבין השומע ובין הקורא והתוקע".

כשמתערב בו מקול אחר, דהכל הוא מכח הקורא, וכל הקולות כשרים, אלא שיהיה מכח בר חיובא, כן נראה לכאורה וצ"ע בזה", עכ"ל. וביאר הצי"א דאם כי רישא דדבריו [כש"כ] "הרי שומע קול הקורא אלא שמעורב גם קול אחר" אינם תאומים לכאורה את המציאות, כי באמור, כפי שאומרים המומחים לאותו דבר אינו כלל קול האדם עצמו ממש כי הקול הולך והנפק לזרם וכו', אבל תפוס סיפא דדבריו, דיש לדון דשפיר יוצא בהיות דהכל מיהת הוא מכח הקורא וכל הקולותם כשרים ובלבד שיהיה מכח בר חיובא.

העומד סמוך להשליח צבור שקורא במגילה מייקרופון

הנה עד כה דברנו בענין אם יכול לקיים מצות קריאת המגילה ע"י טלפון ומיקרופון, וביארנו דלדעת הגאון רבי שלמה זלמן אורבך זצ"ל וסיעתו [ומהם גם הגאון מדבראצין בשו"ת באר משה ח"ג ס' קס"ו] דא"א לקיים חיובו כלל וכלל, והציץ אליעזר וסיעתו מפלפל בדיון זה ויצא להתייר בדיבד ובשעת הדחוק לזה וכנ"ל.

וראיתי דבר חדש מהגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל בשו"ת יחווה דעת ח"ד ס' נ"ד, שהוא סובר להלכה כדעת המחמירים הנ"ל להשומעים מקרא מגילה דרך הרמ-קול, וכן דרך הרדיו, אינם יוצאים ידי חובת מצות מקרא מגילה, ואפ"ה כתב דאלו היושבים סמוך אל השליח צבור הקורא את המגילה דרך הרמ-קול, שאף בלעדי הרמ-קול היו שומעים היטב את קריאת המגילה מפי השליח צבור, יוצאים ידי חובתם. והוסיף שם לבאר: "ואפילו אם על ידי הרמ-קול נשמע קולו של השליח צבור עבה יותר, או גבוה יותר, אין בכך כלום, שסוף סוף הצבור היושבים סמוך לו, שומעים את המגילה מפי אדם בר חיובא, וכל הקולות כשרים". [3]

מכונת שמיעה (Hearing Aid)

הנה בענין אלו האנשים אשר אזנם כבדה משומע ומשתמשים במכונת שמיעה כדי להחזיק השמיעה שלהם, יש לעיין אם יכולים לקיים מצות קריאת המגילה ותקיעת שופר כ"ז שהוא מהלך עם המכונת שמיעה, דכיון שתיאור של המכונה זה דומה לטלפון ומייקרופון א"כ י"ל דלדעת הגר"י אורבך זצ"ל (נדפסל קריאת המגילה ותקיעת שופר ע"י הטלפון וכדומה) יש לומר דאין יכולים לקיים מצוות ע"י שמיעה כזו. וכ"כ הגר"י בעצמו בשו"ת מנחת שלמה הנ"ל ח"ל: "מצטער אני שלפי זה נמצא שהאנשים אשר אזנם כבדה משמיע ומשתמשים במכשיר של מייקרופון וטלפון קטן לקרב את קולו המדבר לאזנם שלפ"ז אינם יוצאים כלל חובת שופר ומקרא מגילה ודומה. ועכ"פ אינם רשאים לברך על שמיעה זו כיון שגם הם שומעים ר קול תנודות של ממברנה". ולענ"ד דכן הדיון בהשתל הקוקלארי (cochlear implant) דעיינתי בזה בהמציאות וכנראה שהכל סובב על ציר אחד שהמכשיר קולט את הקולות ומוציא מתוכו אותן הקולות ממש כבולעו כך פולטו, אבל הן עתה במציאות הקולות של המכונה, אין שומעין את הקולות של האדם שדיבר אלא את הקולות של עץ ואובן, וכן ביאר הרב שאול ברייש אב"ד ציריך הקובץ "לזר התורה" אלול תשס"ח, ע"ש.

אכן לדעת החזון"א הנ"ל ד"אפשר" יכול לקיים אף תקיעת שופר ע"י מייקרופון א"כ שפיר יוכל לשמוע השופר עם המכונת שמיעה. וכן הסכים בזה (לדעת החזון"א) הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל והציץ אליעזר והגר"ר צבי פסח פרנק זצ"ל עכ"פ בקריאת המגילה והבדלה דשפיר יוכל לקיים מצות אלו אף במכונת שמיעה.

ואנמם אם הוא יכול לשמוע עכ"פ בדוחק בלי המכונת שמיעה ורק עם הכלי זה הקול ששומע הוי עבה יותר, או גבוה יותר, אולי יש לומר דשפיר יוכל לקיים מצות קריאת המגילה לכו"ע [היינו אף לדעת הגר"י]. ויש להתדמות זה למש"כ הגר"י יוסף זצ"ל הנ"ל דאף להאוסרים לשמוע מגילה ע"י מייקרופון אכן אם הוא סמוך אל השליח צבור הקורא את המגילה דרך הרמ-קול, שאף בלעדי הרמ-קול היו שומעים היטב את קריאת המגילה מפי השליח צבור, יוצאים ידי חובתם. והא"י ה"ה בנד"ד דכיון דיכול לשמוע המגילה בלי המכונת שמיעה אמרינן דיוצאים ידי חובתם, וצ"ע.

[1] ואולי הרגיש בזה הגר"ש כשכתב: "ואע"פ שהתנודות והזעזועים נעשים ממש ע"י מיתרי קול האדם ונמצא שתחילתם וסופם גלי קול, אפי"ה מנין לומר שגם תנודות ממברנה שנוצרות ע"י דיבורו של אדם דאף גם הן תחשבה משום כך כקול אדם".
[2] ועיין במקראי קודש על פורים סימן י"א בהרי קודש שם אות 2 שמשביר למה יש פסול של קול הברה רק בתקיעת שופר ולא בקריאת המגילה ע"ש.
[3] וכנראה דבתקיעת שופר יש פסול כיון דשומעין קולו של ויברמקול מעורב יש להתדמות לקול הברה זצ"ל. ועל עצם החידוש של חיפוח דעת ראיתי דהרגיש בזה הג"ר משה שטרנבוך שליט"א בספרו מועדים חמנים ח"ו סימן ק"ה ח"ל: "ומה עוד שנתפסקתי גם בקרובים להמדבר, ששומעין קולו שלו ויברמקול מעורב, הלא תרי קול בחד צלילי חוששין שישמעת מקצת מהקול הפסול ואין יוצאין, וראוי לבטל תפילות ברמקול, ומיהו כז זה צריך עוד ביורר מדעי מקיף ולהעיר באת".

7. The absence of any other candidate. Rav Tevger (Klil Techeiles) observes that marine biologists have searched the Mediterranean thoroughly for decades without discovering any new species of mollusk. The likelihood of some other, undiscovered chilazon is therefore exceedingly small; and since the murex answers to every one of the recorded characteristics, it is almost certainly the chilazon.

These proofs fall into two broad categories, approaching the question from two directions: science and archaeology. Proofs 1, 3, 5, and 7 are scientific in nature; proofs 2, 4, and 6 rest upon archaeological, or artifactual, findings.

The Scientific Proofs

As to the scientific angle, see Kovetz Teshuvos (1:2), where Rav Elyashiv apposes accepting such indications as proof for halacha. The Torah, he explains, is eternal and unchanging, whereas the conclusions of science are revised from one generation to the next. He pointed to the Radziner's own theory as the clearest illustration: once regarded as a highly convincing candidate, it was later disproven almost entirely. The same caution, he suggested, may well apply here — for who can say what tomorrow's discoveries may bring.

The Artifactual Proofs

The artifactual proofs, however, appear more compelling. How are we to weigh them? Here we arrive at a fundamental question. Sefeikos in halacha are ordinarily resolved in one of two ways: through halachic analysis — iyun in the relevant sugyos or through mesorah. Does artifactual evidence have a place in halachic analysis?

Let us return to the Radziner Rebbe. Among the gedolim to whom he turned for an opinion on his newly discovered techeiles was the Beis HaLevi. His response (recorded in the Likutim 38) was unambiguous: it should not be used. The Beis HaLevi reasoned as follows: In determining the tzurah of fulfilling a mitzvah, seichel and sevara do not suffice; every mitzvah carries a mesorah dictating the manner of its fulfillment, as the Torah itself states, “she'al avicha ve'yagedcha, zekeinecha ve'yomru lach” (Devarim 32:7) – our fathers and rebbes demonstrate to us what to do; we don't rely on our own investigation. Since the mesorah identifying the chilazon has been absent for roughly a thousand years, no historical or scientific indication — however persuasive — can restore it.

Yet the matter is not so clear-cut, as we find a second version of the Beis HaLevi's response — cited by the Radziner himself. In his introduction to Ein HaTecheiles, he quotes the Beis HaLevi's letter of opposition in a notably different form. The argument is not that mesorah is required, but rather this: since this creature has been available throughout the generations, its method of dye-extraction known, and our forefathers nonetheless declined to wear it, that very omission constitutes a reverse mesorah — evidence that it is not the chilazon. Silence of this sort outweighs any number of supporting simmanim. On this version, artifactual evidence would indeed be admitted — provided only that it passes the test of reason.

The question thus stands: how does halacha regard artifactual evidence?

Precedents for Artifactual Evidence

We do find early instances of its use. The Gemara in Sukkah (5a) records a discussion as to how the words “Kodesh la'Shem” were inscribed upon the tzitz of the kohen gadol. The beraisa then quotes Rabbi Eliezer b'Rabbi Yosi, who testified: “I was in Rome, and I saw the tzitz...” Here, a historical observation was offered to settle a machalokes in halacha. The Rambam, however, paskens against the testimony of Rabbi Eliezer b'Rabbi Yosi; he justifies the testimony with saying, “p'amim kach haya” — meaning, the finding does not establish that this was the standard practice. It may have been done temporarily. It bears noting that the Rambam does not dismiss the artifactual find outright; he explains, rather, why it does not suffice as proof.

Another account is with Rabbah bar bar Chana (Bava Basra 73b–74a), who was shown by an Arab merchant the place in the desert where the mesei midbar lay. Observing their garments, he sought to cut the corner of one's tzitzis in order to count its strings and thereby resolve the dispute between Beis Shammai and Beis Hillel as to their proper number. (He did not succeed, as he

couldn't travel. The Arab explained, those who had plundered them had been placed under a spell and could not continue on their way.) Here, once more, the chachmei haGemara were prepared to resolve a halachic dispute by artifactual means. Yet this too is not decisive, for the dor hamidbar may itself be regarded as the mesorah.

A further example appears in the Ramban (Ha'arah al HaShekel), who changed his shittah on the shekel's weight in light of artifactual evidence. He had originally disputed Rashi's view of the shekel's proper weight, on the basis of the sources in Chazal; but upon arriving in Eretz Yisrael and discovering ancient half-shekel coins of the very dimensions Rashi had described, he retracted.

Yet another is found in the famous machlokes between Rashi and Rabbeinu Tam concerning the order of the parshiyos in tefillin. The Mordechai (Hil. Tefillin 969) cites an account conveyed in a letter sent from Eretz Yisrael, of an incident at the kever of Yechezkel haNavi in Bavel. The bimah — presumably a marker stone or the like — that stood upon the grave had fallen, and beneath it was found an ancient pair of tefillin, arranged according to the shittah of Rashi. The Mordechai brings this in support of Rashi. Here again, artifactual evidence is used.

How, then, are we to answer the Beis HaLevi? Some suggest that his intent was narrower than it first appears: a mesorah is required only where an entirely new concept is to be established. Where the matter is subject to an established machlokes, other forms of evidence may be brought to decide between the shittos.

Rav Asher Weiss on the Archaeological Claims

Apart from the fundamental question of mesorah, Rav Asher Weiss (Minchas Asher 2:3) focuses on difficulties within the archaeological claims themselves. Archaeology, he says, rests upon weaker methodological ground than the other sciences. Whereas most scientific disciplines are built upon fixed and measurable data, archaeology leans heavily upon inference and conjecture concerning ancient remains — conclusions that remain open to competing explanations.

The murex shells discovered at the ancient dye sites might well be attributed to causes unconnected with chilazon production: perhaps the Romans destroyed the evidence of Jewish techeiles manufacture in the wake of their decrees against it; or perhaps, conversely, they established a rival dye industry drawing upon this very snail, to compete with Jewish producers. Jewish techeiles production may remain the most plausible account — but a plausible hypothesis is not a proof.

He continues sharply: even were every scholar to agree that these deposits date precisely to the era of Chazal, such consensus would carry no halachic weight. For that same scholarly community confidently assigns various findings to a date millions of years in the past — a claim flatly irreconcilable with the reckoning of Chazal as to the age of the world (Rosh Hashanah 31a, Avodah Zarah 9a, Sanhedrin 97a).

Rav Weiss addresses the siman proof as well and rejects it. A siman, by its very definition, must be an identifying feature intrinsic to the object itself — similar to the simanim by which kosher species are recognized, or by which an aveidah is returned to its owner — and not an external conjecture as to an artifact's historical origins.

One question still remains: if the murex claim stands on solid ground, why not wear it at least mi'safek — perhaps one will have fulfilled a mitzvah de'oraysa? This opens up other facets of the discussion which we hope to look at in the next article, along with a close look at a detailed letter by the Rebbe Rashab.

Derived & Unsolicited Benefits:

Yored for His Own Sake

| Rabbi Baruch Fried, Dayan Bais Havaad

If a yored made an investment without intending to be reimbursed, then according to some Poskim he is not entitled to any remuneration at all, even for his expenses. For example, someone who improves a field that he bought from a thief is not entitled to be reimbursed by the rightful owner when he takes back the field.[1] Other Poskim write that he may recoup the mishtarshei amount, but not any of the profits of the improvement.[2] If the yored did the work for his own benefit, even if there is a substantive gain for the recipient, he does not have to pay the yored at all, because the loss was not incurred on the recipient's behalf. For example, if one person paid a bribe to be released from captivity, and another captive was freed along with him, the second captive does not have to reimburse the first unless there were additional expenses incurred on his behalf, or unless the first captive specifically paid on behalf of both of them.[3]

If the Recipient Assumed it was a Gift

If one voluntarily provides food or a service to another without specifying whether or not it is a gift, and the recipient accepts it, but claims that it is intended as a gift, there is a dispute among the Poskim regarding whether the provider may demand payment and the possessor has the upper hand.[4] If the circumstances make it obvious that it is intended as a gift, such as one who invites a guest into his home in the normal manner, the provider of the service or item cannot demand payment.[5]

[1] Rif Bava Metzia daf 8 of his pages, Nesivos Hamishpat 236:7

[2] Sh"ut Rivash 515; Ketzos Hachoshen 356:3; see also Nesivos Hamishpat 158:8

[3] Rema C.M. 264:4

[4] Rema 246:17, Taz and Chasam Sofer ad loc.

[5] Terumas Hadeshen 317, Be'er Hagolah 246:4

Would Someone Be Forced to Pay a Decorator If He Doesn't Like the Finished Job but Doesn't Want It Removed?

| Rav Yosef Greenwald, Rav of K'hal Dexter Park

Question: A secretary took it upon herself to decorate her office, and installed some of her own paintings on the walls. When her boss sees it, he says he doesn't like them and, therefore, won't pay her for the full price. Instead, he says that he will pay cost-price for her paintings. She's insulted and says she'll just take them back. However, he doesn't want it removed because he is worried that doing so will ruin the walls. What is the halacha in this case?

Answer: The Gemara says that if someone goes into a field and upgrades it, the owner can tell him to undo it and refuse to pay him. Alternatively, the worker can choose to take it back if he desires. If, however, the upgrade was something like planting a tree where uprooting it will negatively affect the owner, the worker cannot choose to take it back if the owner is willing to keep it and pay him for the cost. In other words, he can't be forced to ruin his ground by uprooting the tree. Since he does not want the tree, this would be a case of "aino asuya lita", and he would only have to pay the amount that the value of his field went up because it now has this tree in it.

That would seem to be the halacha in this case. Although the secretary believed that she was beautifying the office, the owner can't be forced to agree with her. If the only reason he doesn't tell her to take the paintings back is because doing so would damage the walls, it would be a case of aino asuya lita and he would only have to pay the amount that the office's value increased because it is now adorned with artwork, which would probably not be much.

If Someone Pays to Fly in a Singer for His Simcha, Does Someone Else Who Hires That Singer While He's in town Have to Split the Cost of the Ticket?

Question: Reuven pays a lot of money to fly in a famous singer to perform at his simcha. Shimon hears that this singer is coming to town and hires him to sing at his simcha as well. Reuven says that Shimon should pay for half of the plane ticket and related expenses because he is benefiting from having the singer in town. Is he correct?

Answer: The Poskim discuss a case where Reuven invests money in a property that he believes to be his. Later, he discovers that he made a mistake and the property actually belongs to Shimon.

The Nesivos Hamishpat says that Reuven cannot charge Shimon for his work because he did it for himself, not for Shimon. The Ketzos Hachoshen argues and says that since, at the end of the day, he improved Shimon's property, he can demand payment for his work.

It would seem that our case is similar, as Reuven paid for the ticket for himself and Shimon derived benefit from that. It could thus be argued that the halacha would hinge on the machlokes between the Ketzos and Nesivos.

However, I believe that in this case, everyone would agree that Shimon does not have to pay for any of the traveling expenses. In the Poskim's case, Reuven did work on Shimon's property and upgraded the property. In our case, Reuven didn't do any work "on Shimon's property." He only did work for himself and Shimon happened to benefit from that. I believe that even the Ketzos would agree that Shimon does not have to pay for the travel expenses in this case.